

УДК 339

В. Колосова, кандидат економічних наук,
директор Департаменту співробітництва
з міжнародними фінансовими організаціями
Міністерства фінансів України

МІЖНАРОДНІ ФІНАНСОВІ ІНСТИТУЦІЇ В УМОВАХ ФІНАНСОВОЇ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ

У статті наведено інформацію щодо впливу фінансової глобалізації на розвиток світової економіки; розглянуті шляхи економічної політики, які впливають на покращення ситуації на фінансовому ринку.

Ключові слова: глобалізація, фінансова криза, Міжнародний Валютний Фонд (МВФ), фактори, стабільність.

Колосова В. Международные финансовые институции в условиях финансовой глобализации.

В статье представлена информация относительно влияния финансовой глобализации на развитие мировой экономики; рассмотрены пути экономической политики, которые влияют на улучшение ситуации на финансовом рынке.

Ключевые слова: глобализация, финансовый кризис, Международный Валютный Фонд (МВФ), факторы, стабильность.

Kolosova V. International financial institutions in the financial globalization.

The article contains detailed information of financial globalization impact on the world economy; considered the ways of economic policies that influence on the improvement in financial market.

Key words: globalization, financial crisis, International Monetary Fund (IMF), factors, stability.

У 70-х рр. ХХ ст. у політичній і науковій мові все частіше став використовуватись такий термін, як "глобалізація". Це представляло собою абсолютно нове явище, яке знаменує розрив поступовості і дає підстави для періодизації історичного процесу, і з'явилося воно в момент ресурсної кризи, що охопила весь індустріальний світ. Теодор Левітт у журналі "Гарвард Бізнес Рев'ю" визначив глобалізацію як світову конвергенцію ринків завдяки існуванню нової форми підприємств, які були названі "глобальними фірмами" [1]. В агрегованій формі визначення глобалізації було представлено А.І.Уткіним:

© В.Колосова, 2011

"Глобалізація є процесом злиття національних економік до єдиної, загальносвітової системи, яка ґрунтується на вільному переміщенні капіталу, інформаційній відкритості світу, на технологічній революції, лібералізації руху товарів і капіталу внаслідок комунікаційного зближення і результатах планетарної наукової революції міжнародних соціальних рухів тощо" [2].

Глобалізація є незворотним процесом і вчені визначають три основних механізми глобалізації:

- 1) зростання конкуренції на світових фінансових ринках;
- 2) делокалізація виробничих потужностей і, як наслідок, виробництво набуває багатонаціонального характеру;
- 3) посилення міжнародної інтеграції фінансових ринків.

Як вважає У.Бек [3], глобалізація різко посилила могутність власників капіталу – фінансових інститутів, які чинять визначальний вплив на економічну політику держав, використовуючи для цього, зокрема, спекуляції на валютних ринках і ринках капіталу. Глобалізація ж ринків праці, як ніколи раніше, накладає обмеження на зростання заробітної платні.

Процес економічної глобалізації відбувався за 4 основними напрямками: глобалізація торгівлі, фінансів, виробництва, зростаюча мережа міжнародних інститутів і договірних фірм.

Фінансова глобалізація все більше впливає останнім часом на фінансову безпеку держав. Значні економічні вигоди, які фінансова глобалізація принесла країнам, не захистили їх від появи нових ризиків. Фінансова глобалізація змінила структуру ринків і одночасно зі зміною структури ринків фінансова глобалізація поставила нові завдання перед суб'єктами ринків фінансових послуг [4].

Фінансова глобалізація, крім підвищення ризику фінансових криз, є причиною розвитку наступних негативних явищ, які ускладнюють забезпечення національної фінансової безпеки. Мова йде про ускладнення діяльності щодо забезпечення стабільності національної валюти і банківської системи, розширення можливостей для ухилення від сплати податків, створення сприятливих умов для легалізації незаконних доходів та змін в інвестиційному процесі. Утворення транснаціональних банків, виникнення глобальних комп'ютерних мереж, що уможливорює миттєвий перелив капіталу, зникнення меж між різними

фінансовими функціями – все це полегшує поширення кризових явищ, підвищує ризик фінансових криз.

Фінансовим кризам завжди передують активізація фінансових спекуляцій, надмірна ейфорія фінансових спекулянтів провокує фінансові кризи [5]. За визначенням професора В.В. Корнеєва, фінансова криза означає реалізацію систематичного ризику внаслідок втрати керованості ринком, а фінансові спекуляції продукуються й поновлюються в рамках несистематичного ризику [6]. На його погляд, основною причиною кризи є асинхронність розвитку та розрив дохідності від операцій у фінансовому і реальному секторах економіки. Капітал самовідтворюється у власному кругообігу і не використовується для фінансування реальних інвестиційних проектів. Загальною закономірністю відтворення суспільного капіталу стало його випереджальне нагромадження у грошовій формі порівняно з реальним капіталом, що супроводжується зростанням його застосування поза сферою товарного виробництва й обігу [7].

Фінансова глобалізація стала головною рушійною силою розвитку світової економіки, а валютно-фінансові кризи 1997–1998 рр. підтвердили високий рівень фінансової взаємозалежності, так як озвалися в усіх країнах. Їх об'єднує той факт, що всі вони були кризами епохи фінансової глобалізації, виникли у порівняно благополучних країнах, часто несподівано, що робить їх особливо небезпечними [8].

Кризи 1994–1995 рр. у Латинській Америці були фінансові, але їх вплив не поширювався за межі регіону і вони не мали наслідків світового характеру. Країни Латинської Америки не встигли повністю стати на ноги після кризи 1980-го і до старих проблем додалися негативні аспекти глобалізації – надмірна відкритість фінансових ринків і прискорена лібералізація зовнішньоекономічної діяльності. Перша криза сталася у Мексиці в 1994–1995 рр. і колишній директор-розпорядник МВФ Мішель Камдесю назвав її першою кризою XXI ст. Завдяки тому, що фінансова криза в Мексиці зачепила інтереси США, швидко було підготовлено програму фінансової підтримки для цієї країни, сума підтримки становила 52 млрд дол. США, в тому числі МВФ надав Мексиці кредит, який становив розмір семи її квот у Фонді. Мексика швидко пододала кризу завдяки

такому обсягу допомоги, але наступними в цьому регіоні були Аргентина і Бразилія. Вже перед початком кризи в Аргентині була надмірно висока чисельність банків, високоризиковий портфель банківських кредитів. Криза у Бразилії почалася в серпні 1998 року і вже в листопаді 1998 року був підготовлений пакет фінансової допомоги у сумі 41,5 млрд дол. США. Кредит МВФ складав 18,1 млрд дол. США із загальної суми допомоги. До цього часу деякі країни латиноамериканського регіону перебувають в нестабільному фінансовому стані (наприклад, Аргентина), хоча зовнішній борг латиноамериканського регіону поступово скорочується.

Азіатську кризу 1997–1998 рр. називають кризою епохи фінансової глобалізації, їй притаманні великі транскордонні потоки капіталу. Криза на азійських фінансових ринках показала, що великий за обсягом вплив капіталу здатний, в умовах лібералізації фінансових ринків, підірвати бездоганний фінансовий статус країни. Фінансовою кризою були вражені країни найбільш просунуті й інтегровані в міжнародну фінансову систему, такі як Корея, Індонезія, Таїланд і Малайзія, так звані "тигри".

Частка азійських країн, за винятком Японії, становила лише 20% від світового ВВП, у той час, як половина приросту виробництва світової промислової продукції припадає на ці країни. До останнього часу Східна Азія залишалась найбільшим імпортером капіталу.

Вже в червні 1998 року країнам, що потерпали від азійської кризи, було надано 117,7 млрд дол. США, в тому числі кредит МВФ становив 36,1 млрд дол. США, кредити Світового банку, Азійського банку становили разом 26,7 млрд дол. США [9].

За інформацією МВФ, характер ризику для крупних банків та європейських страхових компаній залишається незмінним. У світовому масштабі збіг характеристик ризиків створює сприятливе підґрунтя для поширення загальних фінансових криз. МВФ протягом 1975–1997 рр. зареєстрував більше 150 валютних та 54 банківських криз у більш ніж 50-ти країнах світу [10].

У комюніке двадцять першої наради Міжнародного валютно-фінансового комітету Ради керуючих МВФ, що відбулася

24-го квітня 2010 року, визначається, що "укріплення фінансового регулювання, нагляду та стійкості фінансової системи залишається критично важливою задачею, виконання якої ще не закінчено. Ми погоджуємося подвоїти зусилля для відпрацювання загального, послідовного підходу до стабільної глобальної фінансової системи, яка зможе підтримати економічний підйом... Ми підтримуємо подовження роботи щодо виявлення системних ризиків та механізмів їх передачі, підтримуємо роботу, виконану МВФ щодо внесення фінансовим сектором справедливого та суттєвого внеску в покриття надзвичайної державної підтримки за умови одночасного скорочення надзвичайних ризиків та допомоги в створенні рівних можливостей і врахуванні ситуації в конкретних державах" [11].

Як зазначав директор-розпорядник МВФ Домінік Строс-Кан у 2009 р., фінансова криза дійсно є глобальною і ніхто не може її уникнути. Криза почалася в державах з розвинутою економікою і розповсюдилась по всьому світу. Держави з ринком, що формується, несуть тяжкі втрати, бо знаходяться під ударом різкого зменшення попиту на експорт і зупинки потоків капіталу одночасно. Це загрожує звести нанівець всі успіхи в області економічного зростання та конвергенції, які здійснені за останні десять років.

В своїх аналітичних дослідженнях експерти МВФ підкреслюють, що після глибокої рецесії темпи економічного зростання вийшли на позитивний рівень, так як державна підтримка забезпечення підтримки попиту зупинила невизначеність і системний ризик на фінансових ринках.

Очікується, що зростання буде проходити не швидко, так як фінансові системи, все ще ослаблені, підтримуючі заходи державної політики повинні поступово скорочуватися, а домашні господарства в державах, що постраждали від падіння цін на активи, будуть продовжувати відновлювати рівні накопичень, маючи при цьому труднощі, що пов'язані з високим рівнем безробіття. Найважливішими вимогами в галузі політики залишаються оздоровлення фінансового сектору поряд з підтриманням на належному рівні макроекономічної політики. Разом з тим необхідно розпочати підготовку до скорочення високого рівня державного втручання.

У світовій економіці, на погляд експертів МВФ [12], розпочалося зростання, викликане високими економічними показниками держав Азії та стабілізації економічних показників в інших регіонах. У державах з розвинутою економікою інтервенції держави привели до стабілізації економічної активності, а в ряді країн навіть привели до невеликого позитивного росту. Держави з ринком, що формується, і держави, які розвиваються, в цілому досягли більшого росту – важливу роль у цьому відіграла активізація росту в державах Азії. На економіку цих країн, крім того, позитивно впливає збільшення цін на біржові товари та прийняття підтримуючих заходів. Багато держав Європи з ринком, що формується, і держав СНД особливо постраждали від кризи, розвиток економіки в цих країнах в цілому відстає від інших держав.

Підйом відбувається повільно й активність залишається нижче рівня, який був до кризи. Головними факторами покращання економічної ситуації є активність у переробній промисловості, дещо стабілізується роздрібна торгівля, повертається споживча впевненість і укріплюються ринки житла. В зв'язку з покращанням перспектив знову підвищилися ціни на біржові товари, обсяг світової торгівлі починає зростати.

Поштовхом до цього поживавлення стали дії державної політики, які прийняті в державах з розвинутою економікою і багатьох державах з ринком, що формується, що забезпечили підтримку попиту і практично звели нанівець загрозу глобальної депресії. Ці загрози були однією з причин найбільш різкого спаду світової активності і торгівлі з часів Другої світової війни.

Центральні банки швидко відреагували на це знижками відсоткових ставок та прийняттям нетрадиційних заходів щодо забезпечення ліквідності і підтримання рівнів кредиту. Уряди почали впроваджувати широкі програми бюджетних стимулів, одночасно підтримуючи банки шляхом надання гарантій і збільшення капіталу. Таким шляхом вдалось зменшити невизначеність та збільшити довіру, покращити фінансові умови. Підтвердженням цього є поживавлення на ринках та подолання зменшення грошових потоків. Разом з тим для позичальників більш низького рівня умови залишаються дуже важкими. В той же час, як підкреслювалося в "Доповіді по питанням глобальної

фінансової стабільності" 2009 року [13], ринки серйозно занепокоєні ризиком нового погіршення ситуації і ряд показників фінансового стресу залишається підвищеним.

У подальшому фактори економічної політики, які стимулюють пожвавлення, поступово будуть зменшуватися. Можливості реального та фінансового секторів все ще слабкі, хоча постійно набирають силу. Розміри бюджетного стимулу також поступово будуть зменшуватися, фактор відновлення резервів поступово втратить свій вплив. У той же час споживання та інвестиції поступово набирають силу, але фінансова ситуація в багатьох державах залишається важкою. Після зниження світової фінансової активності близько одного відсотка в 2009 р., прогнозується приріст активності приблизно на три відсотки в 2010 р., що нижче темпів, які були досягнуті до кризи. В державах з розвинутою економікою прогнозується повільне зростання протягом 2010 року, безробіття буде продовжувати зростати упродовж більшої частини року. За прогнозом річне зростання в 2010 р. становитиме 1,25% проти зниження на 3,5% у 2009 р. [14].

У державах з ринком, що формується, прогнозується зростання реального ВВП майже на 5% у 2010 р., відповідно до 1,75% у 2009 р. У цьому пожвавленні найголовніша роль належить Китаю, Індії та іншим державам Азії з ринком, що формується. Інші держави з ринком, що формується, будуть мати невелике зростання, яке підтримується стимулюючими діями політики і покращанням світової торгівлі і ситуації на фінансових ринках.

Ризики зниження темпів зростання поступово зменшуються, але все ще викликають занепокоєння. Головний короткотерміновий ризик пов'язаний із можливістю того, що зростання може зупинитися. Передчасне зупинення адаптивної грошово-кредитної і податково-бюджетної політики пов'язане із значним ризиком, так як пожвавлення, яке викликано політичними рішеннями, може бути невірною тлумачитися – як початок активного підвищення приватного попиту. В цілому світова економіка видається чутливою до різних шоків, таких як: підвищення цін на нафту, геополітичні дії або відродження протекціонізму.

Короткотермінові ризики і їх настання пов'язане не тільки зі зниженням термінів зростання. Наприклад, зниження завдяки прийняттю заходів застережень обвалу активності,

що аналогічно кризі 30-х рр. минулого сторіччя, та значне покращання настроїв на фінансових ринках може викликати значне підвищення рівнів споживання та інвестицій у ряді країн із розвинутою економікою та країн із ринком, що формується. Якщо дивитися на середньострокову перспективу, то потрібно відзначити додаткові суттєві ризики для постійного підйому, головним чином у країнах із розвинутою економікою. Наприклад, у фінансовій галузі серйозну турботу викликає ризик існування критичного ставлення суспільства до дій, які направлені на підтримання компаній, які вважають винуватцями кризи. Зазначене ставлення може підігрівати підтримку реструктуризації фінансового сектору і таким чином, скласти умови для продовження стагнації. В галузі макроекономічної політики найбільший ризик пов'язаний з погіршенням стану бюджету, в тому числі в результаті заходів підтримки фінансового сектору.

Щодо питання продовження бюджетної підтримки поряд зі збереженням стабільності бюджету, то, на погляд експертів міжнародних фінансових організацій, незважаючи на існуючий вже сьогодні розмір дефіциту і розмір державного боргу, що зростає у багатьох державах, необхідно продовжувати бюджетне стимулювання до того часу, поки зростання не стане стабільним. Крім того, може виникнути необхідність збільшити обсяги стимулів чи продовження дії запланованих термінів у разі реальних ризиків зниження темпів зростання. Уряду необхідно бути готовим готувати і використовувати при необхідності нові ініціативи.

У той же час уряди повинні мати мету щодо значного скорочення дефіциту в той час, коли зростання закріпиться і стане стабільним і розпочати рішення довгострокових бюджетних завдань шляхом проведення реформ, які повинні вивести державні фінанси на більш стабільну траєкторію. В подальшому, в разі повернення більш стабільних часів, такі дії повинні сприяти впевненості інвесторів в тому, що дефіцит бюджету і державний борг надалі будуть скорочені. А це, в свою чергу, є необхідною умовою для відкриття широких можливостей для проведення антициклічної політики і повернення фінансовим ринкам підтримки суспільства. В разі вирішення цієї задачі

можливо протидіяти наступним кризам, що сьогодні є одним із найважливіших завдань міжнародних фінансових інституцій.

Список використаної літератури

1. Levitt T. The Globalization of Markets // Harvard Business Review. – 1983. – May-June. – P.92–102.
2. Уткин А.И., Воронцов М.Ю. Новые параметры мирового противостояния // США – экономика, политика, идеология. – 1997. – № 8. – С.19–30.
3. Бек У. Что такое глобализация? (Ошибки глобализации – ответы на глобализацию): Пер. с нем. – М.: Прогресс-Традиция, 2001. – 304с.
4. Карапенцев К. Аутсорсинг на мировом рынке финансовых услуг: особенности, риски // Банковский вестник. – 2008. – №10. – С 34.
5. Кейнс Дж.М. Общая теория занятости, процента и денег. – М.: Прогресс, 1978. – С.224.
6. Корнеев В.В. Капіталотворення і кредит у координатах "довіра – відповідальність". – Фінанси України. – 2010. – № 9. – С.13–22.
7. Динкевич А.И. Мировой финансово-экономический кризис (опыт структурно-функционального анализа) // Деньги и кредит. – 2009. – № 10. – С.23.
8. Барановський О.І. Предтечі фінансових криз // Фінанси України. – 2009. – №4. – С.13–32.
9. Official Financing for Developing Countries. – Wash.:IMF, February 1998. – P.11–14.
10. Financial Crises: Characteristics and Indicators of Vulnerability. – Wash.: International Monetary Fund, 1998
11. www.imf.org/external/
12. www.imf.org
13. Доповідь по питанням глобальної фінансової стабільності – www.imf.org/external/
14. Там же.

Стаття надійшла до редакції 16.12.2010 р.